

25.92x29.84	1/2	1	עמוד	הארץ - גלריה	01/09/2013	38599648-2
מכללת הדסה - 82040						

המכונה שלי חולה

היחסים המסוכנים בין האדם למכונה הם נושא התערוכה הישראלית בפסטיבל העיצוב ארס־אלקטרוניקה באוסטריה. המארגנים מספרים על השם הייחודי שבחרו לתצוגה ועל החידוש הארגוני שיזמו, ובזכותו יציגו יחד 10 מוסדות מהארץ

המשלחת הישראלית לפסטיבל מימין: אורן צוקרמן, לילך שטיאט ויעל אילת ון־אסן. מודעות עתידית

יובל סער

צילום: דניאל צ'צ'יק

סטוני 1.0 הוא רובוט. בשעות היום הוא מנקה את המצבה שהופקר עליה, מפטרל סביבה, ומניח עליה אבנים ופרחים כשצריך. האם התרחיש שיצר האמן איתמר שמשוני הוא הזוי או שיקוף מדויק של המציאות שאליה מתקדם המין האנושי? ואולי אנחנו כבר שם, והיום שבו רובוט יעשה בעבורנו מטלות כמו אלו לא רחוק? אחרי הכל, אפילו אתר האינטרנט של הכותל המערבי מאפשר לשלוח בקשה שתורפס ותוטמן בין אבי ני הכותל. מעבר לתשובה כזו או אחרת, עצם השאלה היא שחשובה – כך בכל אופן מאמין הצוות שעומד מאחורי המי שלחת הישראלית שתציג את עבודותיה

בפסטיבל ארס־אלקטרוניקה (על משקל ארס־פואטיקה) שייפתח ביום המישי בליניץ שבאוסטריה (ראו מסגרת).

"אפשר להגיד שרובוטקה זה מגניב, שהיא תשפר את החיים שלנו, אבל האם אנחנו באמת רוצים שרובוט יחליף אותנו בהנחת פרחים על קבר?" שואל ד"ר אורן צוקרמן, היועץ הקריאייטיבי של המשלחת. "ההחלטה עוד בידינו, אבל אנחנו במירוץ מטורף. בדיוק בגלל זה אנחנו אומרים: בואו נעצור רגע. כולנו כאן יוצרים, מחנכים ומי שפיעים, והתפקיד שלנו לחשוב לאן אנחנו רוצים לכוון את העיסוק שמשלב בין טכנולוגיה, עיצוב ואמנות. מבחינה זו הרובוט הוא עבודה ביקורתית טובה, כי היא זועקת את השאלה הזו והיא יכולה לגרום לנו להי תעורר ולחשוב איזה עתיד אנחנו רוצים". כשצוקרמן אומר אנחנו, הוא מתכוון לצי

וות שעבר בהתנדבות בחצי השנה האחרונה, בלוח זמנים בלתי אפשרי ובתקציב לא הגיוני, כדי לגרום לשיתוף הפעולה יוצא הדופן הזה להתממש. מי שיזמה את המהלך ומוגדרת כאחראית על הניהול האמנותי של המשלחת הישראלית היא האדריכלית לילך שטיאט, שמלמדת במכון הטכנולוגי חולון. ד"ר יעל אילת ון־אסן, שאצרה את התערוכה המרכזית של המשלחת לליניץ – "IL(L) Machine" – היא חוקרת תרבות דיגיטלית ומוזיאולוגיה ומלמדת במכון הטכנולוגי חולון ובאוניברסיטת ת"א. ציר קרמן הוא מנהל שותף של המעבדה לחידוש שנות במדיה במרכז הבינתחומי הרצליה. יחד אתם עבדו גם ד"ר סייפן בורגנין, עוזרת אוצרת ויועצת מדעית, ואיל וקסלה, המפיק האמנותי. מדי שנה מתקיימת בפסטיבל תערוכת

ארס־קמפוס (Ars Campus) שבה מציגות אוניברסיטאות מובילות בעולם. בשנים קודמות הציגו האוניברסיטה לאמנות בברלין, מעבדת המדיה של MIT, אוניברסיטת טוקיו למדיה, ועוד. השנה, לראשונה בתולדות הפסטיבל, יציגו כמה מוסדות אקדמאיים ממדינה אחת – ישראל – ולא רק מוסד אחד. שיתוף הפעולה התוך־ישראלי שנוצר הוא ייחודי, וכולל כ-40 פרויקטים (שנבחרו מתוך למעלה מ-300 מועמדות) מוסדות: המכון הטכנולוגי חולון, המרכז הבינתחומי הרצליה, בצלאל, המדרשה לאמנות, שנק, ויצו חיפה, המכללה למינהל, מכללת הדסה, מוסררה וסמינר הקיבוצים. כל הפרויקטים כבר הוצגו בגרסה כזו או אחרת בשנתיים־שלוש האחרונות, אבל רובם נוצרו בשנה האחרונה. הם יציגו

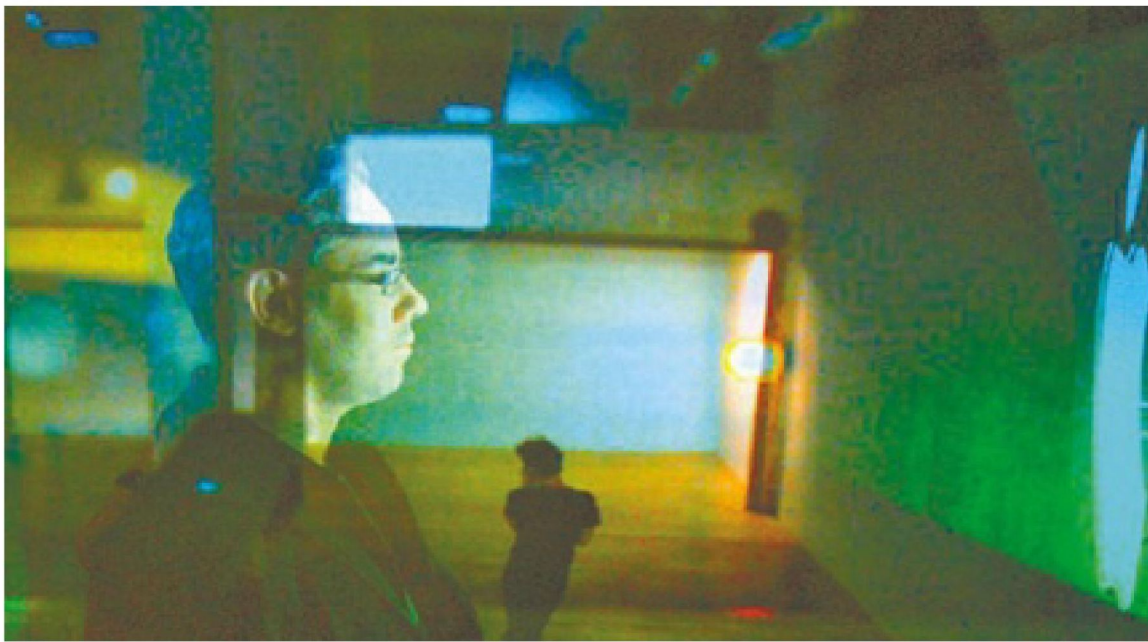
גו בבניין הקמפוס בשטח של כ-700 מ"ר שמתפרש על שלוש קומות. רוב התקציב מגיע ממארגני הפסטיבל, וחלקו האחר, שאיפשר למעשה את קיומו של הפרויקט, מגיע משרד החוץ ומהחברות גוגל ישראל, EMC ו-Innodo.

הרעיון אומץ בחום

על השתלשלות ההחלטה להציג כמה בתי ספר מישראל ולא אחד מספרת שטיאט: "בנסיעות הרבות שלי לפסטיבל בעבר נוצר קשר עם מארגני הפסטיבל. בשנת 2009 הצגתי שם יחד עם אחי אלון את פרויקט 'טקסילינק', שחיבר בזמן אמת בין ירושלים לליניץ באמצעות נהיגי מוניות (שנה לאחר מכן זכה הפרויקט

26.24x25.34	2/2	2 עמוד	הארץ - גלריה	01/09/2013	38599658-3
מכללת הדסה - 82040					

שם התערוכה, IL(L) Machine הוא משחק מלים בין "המכונה החולה" ל"המכונה הישראלית". השימוש במלה 'חולה' ולא 'מקולקלת' מרמז על הקשר הבלתי צפוי בין המכאני לאנושי, מסבירים במשלחת

מתוך "מדיטציות מערביות" של רון ארליך. שימוש באקראיות לצורך חיזוי העתיד

ציות שונות של אינטליגנציה מלאכותית או באמצעות היכולת המכנית להשפיע על מצבים רגשיים. כשתפקוד המכונה לקוי אנו נוהגים לראות בה מקולקלת. השימוש במלה 'חולה' ולא 'מקולקלת' מרמז על הקשר הבלתי צפוי בין המכאני לאנושי. הוא מצביע על בעיה, אבל לא כמושגי טוב ורע."

שטיאט מוסיפה: "מכונה מקולקלת או מושבתת צריכה תיקון. ההתייחסות למ"כונה כחולה ולא מושלמת מעמידה את חשיבותו של האדם, כחלק בלתי נפרד ממערכת היחסים מולה, כדואג, מטפל ובוהן. הטכנולוגיה כאן מאפשרת אופנים אחרים של הזדהות והבעת רגש".

מה שאתם מתארים לא נשמע אופייני במיוחד.

שטיאט: "אנחנו לא באים בהכרח ממקום אופטימי ומשמח. בכל יום אנחנו צריכים לשאול מחדש שאלות אתיות, תרבותיות וחברתיות על האופן שבו משפיעה הטכנולוגיה על חשיבתנו שלנו. היום אנחנו אנשים אחרים מבעבר וכבר איננו יכולים להפריד את עצמנו מהטכנולוגיה."

שיש בה צדדים אנושיים. שיתוף פעולה הרמוני יכוון אותנו למקום הנכון. המודל של האתמול, שבו האדם שלט במכונה ואמר לה מה לעשות, נהפך למיושן".

ו"אסן: "המכונה לא תביא לנו אסון. היא שם. בראשית המאה ה-21 כבר לא נכון לחשוב על המכונה והאדם כשתי ישויות נפרדות, וגם לא לחשוב על המכונה כמו"נחי' התפקוד המושלם". ההיברידיוזיה בין האדם למכונה באה לידי ביטוי באופנים שונים, החל מפרוצדורות של החדרת רכיביים פיזיים זעירים לגוף בטכנולוגיות ננו, או מכשירי תקשורת שאפשר לראות בהם הרחבה של הגוף האנושי. לחלופין, אפשר לראות את חוסר-ההפרדה בהיבטים התרבותיים של האדם המתבטאים באפליקציות

הכבושה. הפעם הצופה מוזמן לקחת חלק בעבודה: הפסל, שיתנפח רק עם דופק לבו, יוכיח עד כמה הצופה התרגש מן העבודה.

לא ישויות נפרדות

מעבר לצד הישראלי, העיסוק המרכזי של התערוכה הוא כאמור במושג המחלה (ILL) בהקשר הטכנולוגי. בעבור צוקרמן מב"טא השם את חשיבות האינטראקציה שבין האדם לטכנולוגיה, בניגוד להתמקדות בטכנולוגיה לעצמה, שלדבריו "מקבלת הרבה פעמים אופי של הערצה וקידוש. השם הזה אומר שהאדם הוא העיקר, לא הטכנולוגיה. המכונות לא יביאו אותנו לשום מקום מוצ'לח; אם נסמוך רק עליהן נגיע למקום חולה. לכן, הטכנולוגיה שאנחנו מעודדים היא כזו

העובדה שאנחנו מציגים באוסטריה, בסמוך למקום הולדתו של היטלר, שבעה קילומטר רים ממחנה ריכוז, בשעה שהתמה המרכזית של הפסטיבל עוסקת בשאלות של זכרון".

כך לדוגמה, תוצג בתערוכה גרסה חדשה של העבודה "Jude" של איתן ברטל, פסל אינטראקטיבי שמושגת על המתה בין משמעותה ההיסטורית הטעונה של המלה לבין צורת התצוגה הקלילה והשטחית, שאינה יכולה להכיל מטען זה. צורתה של פסל זה היא היפוך מתעתע לעבודתה המפורסמת "LOVE" של אמן הפופ האמריקאי רוברט אינדיאנה. השימוש בתבנית הצורנית של פסלו של אינדיאנה חותר תחת הדימוי המקורי של הטלאי הצהוב שהצמיד השלטון הנאצי ליהודי אירופה

בפרס מטעם הפסטיבל). לפני שנתיים הם פנו אלינו בבקשה לייצג אותם בארץ ובמשך כמעט שנתיים ניסינו אבל זה לא הצליח. במקביל חשבתי על התערוכה בקמפוס ופשוט הצעתי להם.

"קיבלנו תשובה מיידית, הם אימצו את הרעיון בחום. מאחר שישראל היא מקום מורכב וקטן, אין בה אקדמיה אחת שבולטת בתחום והרברים קורים במקביל בהרבה מוסדות, כך שזו היתה הזדמנות מדהימה להביא תמונה רחבה על הפעילות המקומית. גם הם רואים בזה הזדמנות לפתוח את הרעיון של הקמפוס - שבדרך כלל נותן נקודת מבט אחת של מוסד אחד - לאירוע שמייצר שיח רחב יותר."

שם התערוכה, IL(L) Machine, שבה יוצג גם סטוני הרבוט, הוא משחק מלים בין "המכונה החולה" לבין "המכונה הישראלית". התערוכה אכן תעסוק בין השאר בביטויים הפיזיים של המכונה ובהקשרים הרגשיים שלה - נושאים כמו אוטומציה, אלגוריתמים והמנגנונים שנחשפים כתוצאה מכך באמצעות ויזואליזציה של מידע, למשל. למרות הישראליות המובלעת בשם התערוכה, אומרת שטיאט: "באופן מפתיע, מעט מאוד עבודות עוסקות במי קומי. הייתי בטוחה שיהיו יותר פרויקטים ששואלים על המקום הישראלי, שצומחים מהמקום שבו אנחנו נמצאים."

"חלק גדול מהעבודות עוסקות בשאלות כלליות על הקשר בין אדם למכונה", מוסיפה ו"אסן. "מה שבלט בהצעות שקיבלנו היה העיסוק בצד הרגשי ולכן בחרנו להתמקד באינטראקציה בין רגש וזהות. מהשאלות האלו נגזרו גם שאלות של לוקאליות. יש לנו חלל מיוחד לעבודות האלו, שקשור רות לזהות יהודית. זה גם חשוב לנו בשל

מפגש חלוצי בין אמנות, עיצוב, מדע טכנולוגיה וחברה

"סטוני 1.0" של איתמר שמשוני. רובוט שיניח פרחים על הקבר

היא של היברידיוזיה ואינטרדיסציפלינריות. "הדבר העקרוני הוא בהבנה שתפקידם של מוסדות מוזיאליים לא רק לעסוק בהיסטוריה אלא לסמן כיוונים לעתיד ולשאלות. המוזיאון לוקח על עצמו תפקיד כמוסד מכונן שלא רק מייצר רפלקציה לדברים שנעשו בעבר או מאתר מה קורה בשטח, אלא מייצר אג'נדה ומ"סמן כיוונים לעתיד. זה מהותי, משום שבמקרה הזה המוזיאון מייצר את הכיוונים החדשים שהוא הולך להציג. זו קונספציה חדשה שקיימת במעט מקומות בעולם; היא משנה את התפקיד של האמנות ושל המוזיאון, וזה המ"קום שלנו כאן, להניע תהליך שהיה צריך לקרות מוזמן." היום כבר מבינים שזו לא נישא צדדית, שזה ההארי-דקוה כמי שנוסעת לפסטיבל מזה עשר שנים אני יכולה להגיד שראיתי בו בעבר דברים חדשים שהיום נהפכו לתופעות יומיום שלנו. זה אחד התפקידים של אמנות ושל עיצוב, יצירה של מקום ניסיוני בשילוב תיאורטיקנים שמעלים שאלות לפני שהדברים מתממשים."

אירוע אמנות אלא מהלך אסטרטגי. בניסיון לשנות את הקארמה של המקום החליט מי שהיה אז ראש העיר לעשות משהו שונה וסוחף".

כיום מגיעים לאירוע המרכזי של הפסטיבל, על גדות הדנובה, כ-100 אלף איש, רובם תושבי העיר שמתכננים אליו כמה חודשים מראש. עם השנים נוצר מודל כלכלי שיבסס את קשרי הגומלין בין הפסטיבל לתעשייה וכיום המעבדה תומכת במוזיאון, כך שבחלקו הגדול הוא ממומן על ידי התעשייה. בנוסף יש לפסטיבל זרוע שמייצאת את תוצריו מחוץ ללינץ. בבסיסה של כל פעילות עומד דיון תיאורטי, במפגש משותף בין תיאורטיקנים, מעצבים, אמנים, חוקרים ואנשי תעשייה. "הפסטיבל והמוזיאון לא מפרידים בין אמנות ובין עיצוב", אומרת ו"אסן. "למוזיאון אין אוסף והתערוכות מתחלפות בו אחת לשנה, חמש ואפילו עשר שנים. אני פים מסוימים נראים כמו מוזיאון מדע, אחרים מאפשרים לאמנים ולמעצבים לעשות אקספרימנטים. כל התפיסה

רס"אלקטרוניקה הוא הפסטיבל הבינלאומי החשוב ביותר כיום שעוסק בקשר שבין אמנות, עיצוב, מדע, טכנולוגיה וחברה, והוא כולל תערוכות, סדנאות, מופעים וכנסים אקדמיים. הפסטיבל הראשון התקיים בשנת 1978, בתקופה שבה "לא היו אז כמעט מחשבים אישיים. זה היה פסטיבל חלוצי בכל קנה מידה, פורץ דרך לחלוטין, המקום הראשון שהצהיר על עצמו כאירוע ששואל שאלות עקרוניות על הקשר בין אמנות, מדע וטכנולוגיה", אומרת ו"ד יעל אילת ו"אסן מהמשלחת הישראלית. ב-1997 הוקם המוזיאון שצמח על בסיס הפסטיבל, והוא הורחב בשנת 2009. במהלך השנים נוספה גם "מעבדת העתיד", מעבדת מחקר שמטרתה הראשונה היתה ליצור פלטפורמת-תצוגה בעבור המוזיאון.

"ההשפעה של הפסטיבל על העיר דומה לאפקט בילבאו", מוסיפה ו"אסן. "המוזיאון נבנה פחות או יותר במקביל לבילבאו מתוך הבנה שאפשר לשנות תדמית, הרכב אוכלוסיה ועיסוק של עיר. זה לא רק